

נועים אליעזר

הקרי משפט
עמותה לחקר המשפט היהודי (ע"ד)
שיעורי מורינו הגאון רבי אליעזר רוט שליט"א
שופטים תשפ"א * מס' 196

❖ בענין הלך אחר בית דין יפה

צדק צדק תרדוף (דברים ט"ז, כ').

פרש"י, צדק צדק תרדוף. הלך אחר בית דין יפה. (ספרי).

בביאור טענת לבית דין הגדול קאזילנא

א הנה הרמ"א חו"מ (סימן י"ד סעיף א') כתב: "וי"א דבטענת נלך לבית דין הגדול אין חלוק בין טובע לנתבע, וכל אחד יכול לכוף חברו לילך עמו". והוא שיטת התוס' בסנהדרין (ל"א:) בד"ה אי כו', והרא"ש (פ"ג דסנהדרין סימן מ"א), והטור חו"מ (סימן י"ד סעיף ב'), דמחלקין בין בית דין הגדול לבית הועד, וס"ל דהא דאיתא בסנהדרין (ל"א:) דשומעין לתובע האומר לילך ולדון שם כשיש רגלים לתביעותיו, ואין שומעין לשום נתבע האומר כן. אבל כשאומר לבית דין הגדול קאזילנא, שומעין אפילו לנתבע.

ביאור הסמ"ע

ב והנה ביאר הסמ"ע (סימן י"ד סק"א) דזהו כוונת הרמ"א (שם) שכתב דבטענת נלך לבית דין הגדול, והיינו דהחילוקים שבין טובע לנתבע לא נאמרו על טענות בית דין הגדול קאזילנא, אלא רק כשטען לבית הועד קאזילנא.

ביאור הב"ח

ג אולם הב"ח ביאר דס"ל דכיון דבית דין הגדול הוא מדאורייתא דכתיב (דברים ט"ז, כ') צדק צדק תרדוף הלך אחר בית דין יפה, לכן שומעין לנתבע כמו לתובע, ולתובע שומעין אפילו אם הנתבע כופר הכל.

בטענת לבית הועד קאזילנא

ד דהנה בזמן הגמ' היה בית דין הגדול שבכל ישראל, ושם היה הנשיא שבארץ ישראל. וגם היו בתי וועד, שהוא מקום קיבוץ חכמים

גדולים. ובגמ' אמרינן שאם נחלקו הבעלי דינים היכן לדון זה אומר נדון כאן וזה אומר נלך לבית הועד, אין הנתבע יכול לכוף להתובע להוציא הוצאות ולילך עמו למקום הועד, אלא כופין אותו ודן בעירו. אבל המלוה יכול לכוף את הלוה לבא עמו לדון במקום הועד, דעבד ליה לאיש מלוה. - ושיטת הרמב"ם (פ"ו דסנהדרין ה"ו) דה"ה אם אחד אומר נלך לבית דין הגדול. כן דעת המחבר בשו"ע חו"מ (סימן י"ד סעיף א'). - והרמ"א פסק כהתוס' דעמ' דדוקא לענין בית הועד יש חילוק בין תובע לנתבע, אבל אם הנתבע טוען נלך לבית דין הגדול שומעים לו.

בגדר בית דין הגדול

ה ובגדר בית דין הגדול, כתב הרמב"ם דאין בזמן הזה, בית דין הגדול. - והמרדכי (בסנהדרין סימן תש"ט) כתב דבית דין הגדול הוא בית דין החשוב שבכל דור ודור לפי מה שהוא.

המנהג בזמן הזה

ו אכן המנהג בזמן הזה דאין אחד יכול לכוף את חברו לילך עמו לבית דין אחר רחוק אלא דנין בעירו, מפני שאין לנו עכשיו לא בית דין הגדול, ולא בית הועד. כמ"ש הרמ"א בחו"מ (בסימן י"ד סעיף א').

שיטת הרמב"ם

ז ובעיקר הטענה שרצונו לילך לבית דין הגדול, ביאר הרמב"ם (פ"ו מסנהדרין ה"ו) דהטעם הוא, שחוש שמא יטעו אלו הדיינים ויוציאו ממון שלא כדין. ומשמע דהכי הוא גם לענין טענת לילך לבית הועד. וכ"כ במאירי בסנהדרין (ל"א:), וביד רמ"ה (שם).

שיטת רש"י

ח אולם רש"י שם כתב התוקף את חברו כו' שרוצה לילך למקום וועד תלמידי חכמים הרבה שיהא זה בוש מהם. ע"ש. וכן הוא באור זרוע (ב"ק

סימן תל"ז) והובא במרדכי (סנהדרין סימן תש"ט) ומהרי"ק (סימן צ').

ביאור הישועות ישראל

ט ובספר "ישועות ישראל" (סימן י' סק"ג) כתב דהנפק"מ בין הטעמים הוא באומר הלוה שיקבלו הטענות וישלחו למרחוק, דלשיטת רש"י לא מהני, וצריך שהלוה ילך בעצמו לטעון לפני בית דין הגדול. ולטעם הרמב"ם לא מהני. אלא דסיים דיתכן דלכו"ע לא מהני.

ביאור הב"ח

י והנה כיו"ב כתב הב"ח (סימן י"ד בסעיף ב') דגם המלוה אינו יכול לומר נשלח לחכם הרחוק, ודוקא באומר נלך לבית הועד שומעים לו, כדי שהלוה יבוש מהחכמים שם ויודה, כמ"ש רש"י בסנהדרין (ל"ו:). הנ"ל, אבל אם בלאו הכי אינו הולך בעצמו רק שולחים הטענות לאו כל כמיניה לגרום הפסד ללוה ולשלוח לבית דין הגדול.

ביאור דברי הרמ"א

יא ונראה לבאר דהרמ"א שכתב דנהגו בזמן הזה דכשיש בית דין בעיר שאין אחד יכול לכוף את חברו, ומקורו מה"אור זרוע" (ב"ק סימן תל"ז) איתא כשיטת רש"י דהטעם הוא כדי שיתבייש, ולכן כתב דבזמן הזה שאין מתביישים אין לדון כן. אבל השו"ע שפסק כהרמב"ם דטעמו שידון יותר טוב בבית דין הגדול וכיו"ב, אם כן גם בזמנינו שייך האי דינא.

דברי האור זרוע

יב דיעו' ב"אור זרוע" שכתב: "הלכך כל היכא שיש בעיר מומחה ויודע דין תורה לאמיתו הרי זה דן בעירו בעל כרחו, לא שנא תובע ולא שנא נתבע לא מצי למימר נלך למקום הועד או לבית דין הגדול אלא דן בעירו מפני הרומאים שלא ידחו עצמם מן הדין. ותו דלית לן מקום הועד מקום קיבוץ חכמים שיתבייש

מהם". עכ"ל. ומש"כ "שיתבייש מהם", כוונתו על פי דברי רש"י הנ"ל, וכמו שכתב האור זרוע שם, ה"טעם שרוצה לילך לבית הועד

כדי שיהא בעל דינו בוש מהם. ובפשוטו אתי שפיר טעמא דרמאים די"ל שנתרבו הרמאים בזמן הזה יותר מבזמן הגמ'. והטעם השני שאדם בוש מהם י"ל דמכיון דאיכא חוצפה

בעקבתא דמשיחא ממילא אין הרמאים מתביישים מהחכמים. אך במהרי"ק משמע דהחסרון הוא בגדלות של החכמים.



❖ בילפוטא דכל דבר רע אם קמיירי גם בפיגול ופסולי המוקדשין

לא תזבח לה' אלקיך שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר רע כי תועבת ה' אלקיך היא (דברים י"ז, א').

רש"י פירש, לא תזבח וגו' כל דבר רע. אזהרה למפגל בקדשים על ידי דבור רע (ספרי קמ"ז). ועוד נדרשו בו שאר דרשות בשחיטת קדשים (זבחים ל"ו).

דברי הרמב"ן עה"ת כאן

א) הנה הרמב"ן על התורה (כאן) הביא פירוש רש"י, והסכים לדבריו. וז"ל: "לא תזבח לה' אלקיך וגו' כל דבר רע. אזהרה למפגל קדשים על ידי דיבור רע, ועוד נדרשו בו שאר דרשות בשחיטת קדשים. לשון רש"י. והנה זו מצוה מבוארת, שכבר הזהיר על השוחט בעלי מומים (ויקרא כ"ב, כ"ב), וחזר להוסיף המפגל". עכ"ל.

דעת הרמב"ן במנין המצוות כשיטת רש"י כאן

ב) והנה הרמב"ן כתב כן להדיא במנין המצוות (בסוף ספר המצוות להרמב"ם, סימן ד'), ע"ש שכתב דהשוחט עולה בדרום עובר בלאו דלא תזבח לה' אלקיך וגו' כל דבר רע וגו'. - והובא ב"משנה למלך" פ"א מפסולי המוקדשין ה"ז].

ביאור שיטת רש"י ורמב"ן

ג) ומתבאר דרש"י והרמב"ן ס"ל דהא דכתיב כל דבר רע כולל בשוחט קדשים בכל מיני פסולין. דהרי כתבו דהמחשב מחשבת פיגול בקדשים גם כן עובר משום כל דבר רע, דדרשינן בספרי כל דיבור רע. - וזהו גם כן דפירש רש"י (כאן) דקאי על פיגול.

ביאור שיטת הרמב"ם

ד) אולם הרמב"ם (פ"ח מפסולי המוקדשין ה"א), יליף איסור פיגול מקרא אחרינא, דכתיב לא

יחשב. וכדאייתא בזבחים (כ"ט:). והא דכל דבר רע, לא מיירי כלל בפיגול ובפסולי המוקדשין.

דברי הרמב"ם

דיעווי"ש ברמב"ם שכתב: "כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים הרי זה עובר בלא תעשה, שהרי הוא אומר (ויקרא ז', י"ח) לא יחשב, מפי השמועה למדו דבכלל דין זה שלא יפסיד הקדשים במחשבה שהרי זה דומה למטיל מום בקדשים כו". עכ"ל. מבואר דהרמב"ם יליף איסור פיגול מלא יחשב, כדאייתא בזבחים (כ"ט:). והא דכל דבר רע לא מיירי כלל בפיגול ובפסולי המוקדשין.

בשיטת הרמב"ם מבואר דבשוחט עולה בדרום לא קיים מצות שחיטה בצפון

ה) והנה לדעת הרמב"ם מוכח כששוחט עולה בדרום אין איסור של לא תזבח, רק שלא קיים את המצוה של שחיטה בצפון, דהוא מצות עשה, כמבואר ברמב"ם (פ"ה ממעשה הקרבנות ה"ג) בזה"ל: "ומנין שאין שוחטין קדשי קדשים אלא בצפון, שהרי נאמר בעולה (ויקרא א', י"א) ושחט אותו על ירך המזבח צפונה, ובחטאת הוא אומר כו". עכ"ל. וחזינן דאין איסור בשוחט עולה בדרום, אלא דביטל מצוה.

בדברי הרמב"ם פ"ח מפסולי המוקדשין ה"ג

ו) אמנם הרמב"ם (פ"ח מפסולי המוקדשין ה"ג) כתב: "כל קרבן שנאמר שהוא פסול בין שנפסל במחשבה בין במעשה בין שאירע בו דבר שפסלו, כל האוכל ממנו כזית במזיד לוקה, שנאמר (דברים י"ד, ג') לא תאכל כל תועבה, מפי השמועה למדו שאין הכתוב מזהיר אלא על פסולי המוקדשין". עכ"ל. ומבואר דה"ה בשוחט עולה בדרום דפסולה אם אכלו לוקה משום לא תאכל כל תועבה.

- ולכאורה קשה כיון דהרמב"ם ס"ל דאין איסור לשחוט עולה בדרום, אלא רק שלא קיים מצות עשה, אם כן למה הוא בכלל תועבה, הרי לא עשה איסור בשחיטתו. ובחולין (ק"ד:) מבואר דדוקא כשיש איסור במעשיו חשיב תועבה.

בגדר פסול בשחיטה

ז) ונראה דגם כשיש רק איסור, חשיב בשחיטתו כמטיל מום, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ח מפסולי המוקדשין ה"ג) דבין שנפסל במחשבה בין במעשה בין שאירע לו דבר הפוסלו כו', לוקה, שנאמר לא תאכל כל תועבה". עכ"ל. הרי דגם כשנפסל על ידי עצמו גם כן הוי תועבה, אף על פי שאין מעשה עבירה, מכיון שהוא פסול, הוי בכלל תועבה. דהלא כשנפל בו מום מעצמו, קיי"ל ברמב"ם (פ"ח מפסולי המוקדשין ה"ה) דמותר לאוכלו במומן.



חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי
580442473 מס' (ע"ר)
לעמותה אישור מס הכנסה
לפי סעיף 46 לפקודת מס הכנסה.
משרד: רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,
טל/פקס: 03-5785091
דוא"ל:
chekermishpat@gmail.com
Chikrei Mishpat Institute
Office: 21 Harav Kotler St.
Bney Brak
Tel / fax: 03-5785091